

Adam, si spiritalis erat mente, quamvis animalis esset corpore. Quæ cum ita sint, nihil tamen adhuc præpropere confirmamus, sed expectamus potius, utrum etiam cætera Scriptura hunc intellectum non impediât.

CAPUT XXIX.

De anima tractandum in sequenti libro.

XL. SEQUITUR enim questio de anima valde difficilis, in qua multi laboraverunt, nobisque ubi laboremus reliquerunt. Sive enim quia non omnium omnia legere potui, qui de hac re secundum Scripturarum nostrarum veritatem ad aliquid liquidum minimeque dubium pervenire potuerunt; sive quia tanta questio est, ut etiam qui eam veraciter solvunt, non facile intelligantur a talibus, qualis ipse sum: fateor neminem adhuc mihi persuasisse, quod sic habeam de anima, ut nihil amplius querendum putem. Utrum autem nunc certum aliquid inventurus sim; et definiturus, ignoro. Quod autem potero, si conatum meum Dominus adjuverit, sequenti volumine explicare curabo.

LIBER VII.

IN QUO ILLED GENESI II, 7: « ET FLAVIT IN FACIEM EJUS FLATUM VITÆ, ETC. »
ILLUSTRATUR USERRIMA TRACTATIONE DE ANIMA.

CAPUT I.

De anima tractatio suscipitur.

I. « Er finxit Deus hominem pulverem de terra, et flavit in faciem ejus flatum vitæ, et factus est homo in animam viventem ». Hæc verba Scripture nobis et in principio superioris libri considerata proposuimus, et de ipso homine facto, maximeque de ejus corpore, quantum satis duximus, quod secundum Scripturas visum est, disseruimus. Sed quia de anima humana non parva questio est, ad hunc eam librum differendam putavimus, nescientes quantum nos Dominus adjuturus esset recte loqui cupidos; illud tamen scientes, nisi quantum ipse adjuvaret, recte non esse locuturos. Recte est autem veraciter atque congruenter, nihil audacter refellendo, nihil temere affirmando, dum adhuc dubium est, verum falsum-ne sit, sive fidei, sive scientiæ christiænæ; quod autem doceri potest vel rerum ratione apertissima, vel Scripturarum auctoritate certissima, sine cunctatione asserendo.

II. Ac primum illud videamus, quod scriptum est: « Flavit vel sufflavit in faciem ejus flatum vitæ. » Non-

¹ Gen. II, 7. « ET FLAVIT IN FACIEM EJUS FLATUM VITÆ, ETC. »

nulli enim codices habent, « Spiravit vel inspiravit in » faciem ejus. » Sed cum Græci habeant *επισηπασεν*, non dubitatur flavit vel sufflavit esse dicendum. Quærebamus autem in superiori sermone de manibus Dei, cum homo de limo formatus cogitaretur : quid ergo nunc dicendum est in eo quod scriptum est : « Sufflavit Deus, » nisi quia sicut non manibus corporis finxit, ita nec faucibus labiisque sufflavit.

CAPUT II¹.

Animam non esse ejusdem nature cum Deo ex proposito Scripture loco arguitur.

III. VERUMTAMEN hoc verbo Scriptura in questione difficillima plurimum nos, quantum opinor, adjuvat. Nam cum quidam ex hoc verbo crediderint aliquid esse animam de ipsa substantia Dei, id est, ejusdem nature cujus ille est, hoc ideo putantes, quia cum homo sufflat, aliquid de se ipso eicit in flatu : hinc potius admonendi sumus hanc inimicam fidei catholice reprobare sententiam. Nos enim credimus Dei naturam atque substantiam, quæ in Trinitate creditur a multis, intelligitur a paucis omnino esse incommutabilem. Porro autem animæ naturam vel in deterius vel in melius commutari posse, quis ambigit? At per hoc sacrilega opinio est, eam et Deum credere unius esse substantiæ. Quid enim hoc modo aliud quam et ille commutabilis creditur? Credendum itaque est, et intelligendum, neque ullo modo dubitandum, quod recta fides habet, animam sic esse a Deo tanquam

¹ Caput n incipit, in editis, inferioris ad verba : Nam cum quidam, etc.

rem quam fecerit, non tanquam de natura cujus est ipse, sive genuerit, sive quoquo modo protulerit.

CAPUT III.

Urgetur idem argumentum.

IV. Et quomodo, inquit, scriptum est : « Sufflavit » in faciem ejus, et factus est homo in animam vivam ; » si non anima Dei pars est, vel Dei omnino substantia? Imo vero ex hoc verbo satis apparet ita non esse. Cum enim homo sufflat, anima utique ipsa subjacentem sibi naturam corporis movet, et de illa, non de se ipsa flatum facit. Nisi isti forte tam tardi sunt, ut nesciant isto reciproco halitu, quem de hoc aëre circumfuso ducimus et reddimus, fieri etiam flatum, cum voluntate sufflamus. Quod si etiam non ex hoc aëre, qui forinsecus adjacet, accepto et reddito, sed ex ipsius nostri corporis natura qua constat, sufflando aliquid eiceremus, non eadem natura est corporis et animæ quod et ipsi utique consentiunt. Quapropter etiam sic aliud est animæ substantia, quæ corpus regit et movet; aliud flatus, quem regendo vel movendo facit de corpore sibi subdito, non de se ipsa cui corpus est subditum. Cum itaque longe quidem incomparabili modo, sed tamen anima regat subditum corpus, et Deus subditam creaturam, cur non potius intelligatur de subjecta sibi creatura fecisse Deus animam in eo, quod sufflasse dictus est; quandoquidem ipsa anima, quamvis corpori suo non ita dominetur, ut Deus universitati quam condidit, tamen ejus motu, non de sua substantia flatum facit?

V. Possemus quidem dicere nec ipsum Dei flatum esse animam hominis, sed Deum sufflando fecisse animam in homine: sed ne putentur meliora quæ fecit verbo, quam quod fecit flatu, quia et in nobis melius est verbum quam flatus; nihil est interim secundum supradictam rationem, cur animam ipsam Dei flatum dicere dubitemus, dum intelligatur non esse Dei natura atque substantia, sed hoc ipsum esse sufflare, quod est flatum facere; quod autem flatum facere, hoc animam facere. Cui sententiæ congruit quod per Isaiam dicit Deus: » Spiritus enim a me procedet, » et flatum omnem ego feci¹. » Nam non quemlibet flatum corporeum eum dicere, sequentia docent. Cum enim dixisset: « Omnem flatum ego feci; et propter peccatum, » inquit, pusillum quid contristavi eum et percussi eum. » Quid ergo dicit flatum nisi animam, quæ propter peccatum percussa et contristata est? Quid igitur est: « Omnem » flatum ego feci, » nisi omnem animam ego feci?

CAPUT IV.

Deum sufflando non fecisse de se ipso animam, nec de elementis.

VI. Si ergo Deum diceremus tanquam corporei mundi huius animam, cui mundus ipse esset tanquam corpus unius animantis, recte non eum diceremus sufflando fecisse animam hominis, nisi corpoream, de isto aëre subjacente sibi ex corpore suo; non tamen quod fecisset dedisset que sufflando, de se ipso dedisse putare deberemus, sed ita de sibi subjecto aëre corporis sui, sicut anima de huius-

¹ Isai. LVII, 16, juxta LXX.

modi re similiter adjacente, hoc est, de corpore, non de se ipsa flatum facit. Nunc vero quia non tantummodo mundi corpus Deo esse subditum dicimus, sed illum esse supra omnem creaturam sive corporalem sive spiritalem; nec de se ipso, nec de corporeis elementis credendus est animam fecisse sufflando.

CAPUT V.

An anima ex nihilo.

VII. Utrum autem ex eo quod omnino non erat, id est, ex nihilo; an ex aliqua re, quæ jam ab illo facta spiritaliter erat, sed anima nondum erat, merito quæri potest. Si enim Deum adhuc aliquid ex nihilo creare non credimus, postea quam creavit omnia simul, et ob hoc a consummatis omnibus operibus requievisse credimus, quæ inchoavit facere, ut quidquid deinde faceret, ex his faceret; non video quemadmodum intelligamus, adhuc eum ex nihilo animas facere. An dicendum est eum in illis quidem operibus primorum sex dierum fecisse illum diem occultum, ac si hoc potius credi oportet, spiritalem atque intellectualem naturam, scilicet unitatis angelicæ, et mundum, id est, cælum et terram; atque in illis jam extantibus naturis rationes creasse futurarum aliarum, non ipsas naturas: alioquin si jam ibi creatæ essent sicut erant futuræ, non adhuc essent futuræ? Quod si ita est, nondum erat in conditis rebus animæ humanæ ulla natura, et tunc esse cæpit, cum eam Deus sufflando fecit, atque indidit homini.

VIII. Sed non ideo quæstiõ sublatã est, qua quæritur

adhuc, utrum eam naturam, quæ anima dicitur, et antea non erat, ex nihilo creaverit, tanquam ipse flatus ejus non ex aliqua substantia subjacente factus sit, sicut de flatu dicebamus, quem facit anima ex corpore suo; sed omnino ex nihilo tunc factus sit flatus, cum Deus flare voluit, idemque hominis anima factus sit. An vero jam erat aliquid spiritale, quamvis hoc quidquid erat, nondum animæ natura erat, atque ex hoc factus sit flatus Dei quæ natura esset animæ; sicut nec corporis humani natura jam erat, antequam Deus eam de limo terre vel pulvere formasset, Non enim caro humana erat pulvis aut limus; sed tamen aliquid erat unde illa fieret, quæ nondum erat.

CAPUT VI.

An ut corporis, ita et animæ præcesserit aliqua materies.

IX. Nunc ergo credibile est in primis illis sex dierum operibus Deum condidisse, non solum futuri corporis humani causalem rationem, verumetiam materiem de qua fieret, id est, terram, de cujus limo vel pulvere fingeretur; animæ autem solam ibi condidisse rationem, secundum quam fieret, non etiam quamdam pro suo genere materiam, de qua fieret? Si enim quiddam incommutabile esset anima, nullo modo ejus quasi materiam querere deberemus: nunc autem mutabilitas ejus satis indicat eam interim vitis atque fallacis deformem reddi, formare autem virtutibus veritatisque doctrina, sed in sua jam natura qua est anima; sicut etiam caro in sua natura qua jam caro est, et salute decoratur, et morbis vulneribusque

scædatur. Sed sicut hæc, excepto quod jam caro est, in qua natura vel proficit ut pulchra, vel deficit ut deformis sit, habuit etiam materiem, id est, terram, de qua fieret, ut omnino caro esset: sic fortasse potuit et anima, antequam ea ipsa natura fieret, quæ anima dicitur, cujus vel pulchritudo virtus, vel deformitas vitium est, habere aliquam materiam pro suo genere spiritalem, quæ nondum esset anima; sicut terra de qua caro facta est, jam erat aliquid, quamvis non erat caro.

CAPUT VII.

Dici non posse qualis fuisset illa materies animæ.

X. SED enim jam terra implebat mundi infimam partem, antequam de illa corpus hominis fieret, conferens universo totum suum, ut etiamsi nulla ex ea caro fieret animantis ejusquam, specie tamen sua mundi fabricam molemq; completeret, secundum quam dicitur mundus cælum et terra: at vero illa spiritalis materies, si fuit ulla unde anima fieret, vel si est ulla unde animæ fiunt, quid ipsa est? Quod nomen, quam speciem, quem usum in rebus conditis tenet? Vivit an non? Si vivit, quid agit? quid confert universitatis effectibus? Beatam-ne vitam gerit, an miseram, an neutram? Vivificat aliquid, an ab hoc etiam opere vacat, et in quodam secreto universitatis otiosa requiescit, sine vigili sensu motuque vitali? Si enim nulla prorsus adhuc vita erat, quomodo esset vitæ futuræ quædam incorporea nec viva materies? Aut falsum est, aut nimis latet. Si autem jam vivebat nec beate nec mi-

¹ In editis caput vii aperitur his verbis: *At vero illa, etc.*

serè, quomodo rationalis erat? Quod si tunc rationalis facta est, cum ex illa materie natura humane animæ facta est; irrationalis ergo vita materies erat animæ rationalis, id est, humane? Quid ergo inter illam pecorisque distabat? An rationalis erat jam possibilitate, nondum facultate? Si enim videmus infantilem animam, jam utique hominis animam, nondum cœpisse uti ratione, et tamen eam rationalem dicimus; cur non credatur sic in illa materie, de qua facta est anima, quietum fuisse motum etiam sentiendi, sicut in ista infantili, quæ jam certe anima est hominis, quietus est adhuc motus ratiocinandi.

CAPUT VIII.

Beatam fuisse materiem illam admitti non potest.

XI. NAM si jam beata erat vita de qua facta est hominis anima, deterius ergo facta est, et ideo non jam illa materies hujus, sed illius ista defluxio est. Nam materies aliqua cum formatur præsertim a Deo, in melius sine dubitatione formatur. Sed etiamsi cujusquam in aliqua beatitudine factæ a Deo vitæ defluxio anima humana posset intelligi, nec sic credenda erat esse cœpisse in aliquo actu meritorum suorum, nisi ex quo propriam cœpit agere vitam, dum anima facta est animans carnem, et ejus sensibus velut nuntiis utens, atque in se ipsa se vivere sentiens suâ voluntate, intellectu, memoria. Si enim est aliquid, unde istam defluxionem formatæ carni Deus inspiraret, tanquam sufflando animam faciens, idemque beatum est, nullo modo movetur, aut mutatur, aut amittit aliquid.

cum hoc ab eo defluit, unde anima fit. Non est enim corpus, ut tanquam exhalando minuat.

CAPUT IX.

Neque illam materiem esse quamdam irrationalem animam.

XII. Si autem anima irrationalis, materies est quodam modo, de qua fit anima rationalis, id est, humana, rursus queritur etiam ipsa irrationalis unde fiat; quia et ipsam non facit nisi creator omnium naturarum. An illa de materie corporali? Cur non ergo et ista? Nisi forte quod velut gradatim fieri conceditur, compendio posse Deum facere quisquam negabit. Proinde quælibet adhibeatur interpositio, si corpus est materies animæ irrationalis, et anima irrationalis est materies animæ rationalis, procul dubio corpus est materies animæ rationalis. Quod neminem unquam scio ausum esse sentire, nisi qui et ipsam animam nonnisi in genere alicujus corporis ponit.

XIII. Deinde cavendum est, ne quedam translatio animæ fieri a pecore in hominem posse credatur, (quod veritati fideique catholicæ omnino contrarium est,) si concesserimus irrationalem animam veluti materiem subjacere, unde rationalis anima fiat, sic enim fiet, ut si hæc in melius commutata, erit hominis; illa quoque in deterius commutata, sit pecoris. De quo ludibrio quorundam philosophorum etiam eorum posterius erubuerunt, nec eos hoc sensisse, sed non recte intellectos esse dixerunt. Et

¹ Caput ix, in editis; principium habet superius: Non est enim corpus, etc.

credo ita esse, velut si quisquam etiam de Scripturis nostris hoc sentiat, ubi dictum est: « Homo in honore positus » non intellexit, comparatus est pecoribus insensatis, et » similis factus est eis¹: » aut ubi item legitur: « Ne tradideris bestias animam confidentem tibi². » Neque enim non omnes hæretici Scripturas catholicas legunt; nec ob aliud sunt hæretici, nisi quod eas non recte intelligentes, suas falsas opiniones contra earum veritatem pervicaciter asserunt. Sed quoquo modo se habeat vel non habeat opinio philosophorum de revolutionibus animarum, catholice tamen fidei non convenit credere animas pecorum in homines, aut hominum in pecora transmigrare.

CAPUT X.

Ex morum similitudine non efficitur ut anima hominis in pecus transeat.

XIV. FIERI sane homines vitæ genere pecoribus similes, et ipse res humanæ clamant, et Scripturæ testantur. Unde est illud quod commemoravi: « Homo in honore positus non intellexit, comparatus est jumentis insensatis, et » similis factus est eis: » sed in hac vita utique, non post mortem. Proinde vel talibus bestiis nolebat in potestatem dari animam suam qui dicebat: « Ne tradideris bestiis animam confidentem tibi; » quales cavendos Dominus significat, ubi dicit eos indutos vestitu ovium, intus autem esse lupos rapaces³: vel ipsi diabolo et angelis ejus: nam et ille dicitus est leo et draco⁴.

¹ Psal. xlviii, 12 et 21. — ² Psal. lxxiii, 19. — ³ Matth. vii, 15. — ⁴ Psal. xc, 13.

XV. Quid enim afferunt argumenti philosophi, qui putant hominum animas in pecora, vel pecorum in homines post mortem posse transferri? hoc certe, quod morum similitudo ad id trahat, velut avaros in formicas, rapaces in milvos, sævos ac superbos in leones, sectatores immundæ voluptatis in sues; et si qua similia. Hæc quippe afferunt, nec attendunt per hanc rationem nullo modo fieri posse, ut pecoris anima post mortem in hominem transferatur. Nullo modo enim porcus similior erit homini quam porco; et cum mansuescunt leones, canibus vel etiam ovibus fiunt similiores quam hominibus. Cum igitur a pecorum moribus pecora non recedunt, et quæ aliquantulum cæteris dissimilia sunt, similia sunt tamen suo generi quam humano, longeque plus ab hominibus quam a pecoribus differunt, nunquam erunt hominum animæ istæ, si ea quæ similia sunt trahunt. Si autem hoc argumentum falsum est, quomodo erit illa vera opinio? quandoquidem nihil aliud afferunt, quo etiamsi non vera, saltem verisimilis habeatur. Unde proclivius et ipse crediderim, quod etiam eorum posteri sectatores, illos homines qui hæc primitus in suis libris posuerunt, in hac vita potius intelligi voluisse, quam perversitate morum ac turpitudine homines pecorum similes fieri, ac sic quodam modo in pecora commutari, ut hoc dedecore objecto, eos a cupiditatum pravitate revocarent.

Fletibus quarundam animarum transmigrations.
— Manicheorum deterior quam philosophorum opinio.

XVI. NAM illa quæ feruntur accidisse, ut quidam qua si recordarentur in quorum animalium corporibus fuerint, aut falsa narrantur, aut ludificationibus dæmonum hoc in eorum animis factum est. Si enim contingit in somnis, ut fallaci memoria quasi recordetur se homo fuisse quod non fuit, aut egisse quod non egit; quid mirum si quodam Dei iusto oculoque iudicio, sinantur dæmones in cordibus etiam vigilantium tale aliquid posse?

XVII. Manichæi autem qui se Christianos vel putant, vel putari volunt, in hac opinione translationis vel revolutionis animarum eo sunt illis gentium philosophis, vel si qui alii vani homines hoc putent, deteriores et detestabiliores, quod illi animæ naturam a Dei natura discernunt, isti autem cum aliud nihil dicant esse animam quam ipsam Dei substantiam atque id omnino quod Deus est, non trepidant eam tam turpiter commutabilem dicere, ut nullum sit herbæ seu vermiculi genus, ubi eam non esse permixtam, vel quo revoli non posse mirabili opinentur insaniam. Qui tamen si remotis ab animo suo rerum obscurissimarum questionibus, quas carnali corde versantes, necesse est ut in opinionibus falsas, noxias monstrasque labantur et provolvantur, unum illud firmissime teneant, quod omni animæ rationali sine ullius disputationis ambagibus naturaliter et veraciter insitum est, esse

omnino incommutabilem et incorruptibilem Deum; tota eorum milleformis fabula repente dilabitur, quam in suis vanis ac sacrilegis mentibus, nonnisi de Dei turpissima mutabilitate finxerunt.

CAPUT XII.

Anima non est ex corporeo elemento.

XVIII. NON est igitur materies animæ humanæ, anima irrationalis. Quid est ergo, unde anima flatu Dei facta est? An corpus aliquid erat terrenum quidem et humidum? Nallo modo: hinc enim potius caro facta est. Nam quid aliud est limus quam terra humida? Nec de humore solo anima facta credenda est, quasi caro de terra, et anima de aqua. Nimis enim absurdum est, inde factam putare animam hominis, unde facta est caro piscis et volucris.

XIX. Ergo fortassis ex aère? Huic enim elemento etiam flatus competit; sed noster, non Dei. Unde supra diximus hoc potuisse congruenter putari, si animam mundi tanquam unius maximi animantis Deum crederemus, ut ita eam flaverit de aère corporis sui, sicut flat nostra de sui. Cum vero Deum esse constet supra omne mundi corpus, et supra omnem spiritum quem creavit, incomparabili omnino distantia, quomodo id recte dici potest? An forte quanto magis Deus universæ suæ creature præsens est omnipotentia singulari, tanto magis potuit ex aère flatum facere, quæ anima hominis esset? Sed cum anima non sit corporea, quidquid autem ex mundi corporeis elementis fit, corporeum sit necesse est, inque mundi elementis etiam aër iste numeretur, nec si de puri illius

celestisque ignis elemento facta anima diceretur, credi oporteret. Omne quippe corpus in omne corpus posse mutari, non defuerunt qui assererent. Corpus autem ali- quod sive terrenum sive cœleste, converti in animam, fierique naturam incorpoream, nec quemquam sensisse scio, nec fides hoc habet.

CAPITA XIII ET XIV¹.

Medicorum sententia de corpore humano. — Animam non esse ex elementis.

XX. DENIQUE si non est contemnendum quod medici non tantum dicunt, verumetiam probare se affirmant, quamvis omnis caro terrenam soliditatem in promptu gerat, habet tamen in se et aëris aliquid, quod et pulmonibus continetur, et a corde per venas, quas arterias vocant, diffunditur; et ignis non solum fervidam qualitatem, cujus sedes in jecore est, verumetiam luculentam, quam velut eliquari ac subvolare ostendunt in excelsum cerebri locum, tanquam in coelum corporis nostri; unde et radii emicant oculorum, et de ejus medio velut centro quodam, non solum ad oculos, sed etiam ad sensus cæteros tenues fistulæ deducuntur, ad aures scilicet, ad nares, ad palatum, propter audiendum, olfaciendum, atque gustandum; ipsumque tangendi sensum qui per totum corpus est, ab eodem cerebro dirigi dicunt per medullam cervicis, et eam quæ continetur ossibus, quibus dorsi spina conseritur, ut inde se tenuissimi quidam rivuli, qui tan-

¹ Duo hæc capita adjungimus, quia unum numerum inferunt in Edit. Maurinensi.

gendi sensum faciunt, per cuncta membra diffundant: cum igitur his quasi nuntiis accipiat anima quidquid eam corporalium non latet, ipsa vero usque adeo aliud quiddam sit, ut cum vult intelligere, vel divina, vel Deum, vel omnino etiam se ipsam, suasque considerare virtutes, ut aliquid veri certique comprehendat, ab hac ipsorum quoque oculorum luce se avertat, eamque ad hoc negotium, non tantum nullo adjumento, verumetiam nonnullo impedimento esse sentiens, se in obtutum mentis attollat; quomodo ex eo genere aliquid est, cum ejusdem generis summum non sit nisi lumen, quod ex oculis emicat, quo illa non adjuvatur nisi ad corporeas formas coloresque sentiendos, habetque ipsa innumerabilia longe dissimilia cuncto generi corporum, quæ nonnisi intellectu atque ratione conspiciat, quo nullus carnis sensus aspirat.

CAPUT XV.

Anima incorporea.

XXI. QUAPROPTER non est quidem humanæ animæ natura, nec de terra, nec de aqua, nec de aëre, nec de igne quolibet: sed tamen crassioris corporis sui materiam, hoc est, humidam quamdam terram, quæ in carnis versa est qualitatem, per subtilioris naturam corporis administrat, id est, per lucem et aërem. Nullus enim sine his duobus vel sensus in corpore est, vel ab anima spontaneus corporis motus. Sicut autem prius esse debet nosse quam facere, ita prius est sentire quam movere. Anima ergo quoniam res est incorporea, corpus quod incorporeo vicinum est, sicuti est ignis, vel potius lux et aër, primitus

agit, et per hæc cætera quæ crassiora sunt corporis, sicuti humor et terra, unde carnis corpulentia solidatur, quæ magis sunt ad patiendum subdita, quam prædita ad faciendum.

CAPUT XVI.

Cur dictum sit: Factus est homo in animam vivam.

XXII. Nox mihi ergo videtur dictum: « Factus est » homo in animam vivam¹, » nisi quia sentire cœpit in corpore; quod est animatæ viventisque carnis certissimum indicium. Nam moventur et arbusta; non tantum vi extrinsecus impellente, veluti cum ventis agitantur, sed illo motu quo intrinsecus agitur, quidquid ad incrementum speciemque arboris pertinet, quo ducitur succus in radicem, vertiturque in ea quibus constat herbe natura vel ligni: nihil enim horum sine interno motu. Sed iste motus non est spontaneus, qualis ille qui sensui copulatur ad corporis administrationem, sicut in omnium animalium genere, quam vocat Scriptura animam vivam². Nam et nobis nisi inesset etiam ille motus, nec crescerent nostra corpora, nec unguis capillosque producerent. Sed si hoc solum esset in nobis sine sensu motuque illo spontaneo, non diceretur homo « Factus in animam vivam. »

¹ Gen. II, 7. — ² Id. I, 21.

CAPUT XVII.

In faciem hominis cur dicitur Deus sufflasse.

XXIII. Proinde quoniam pars cerebri anterior, unde sensus omnes distribuuntur, ad frontem collocata est, atque in facie sunt ipsa velut organa sentiendi, excepto tangendi sensu qui per totum corpus diffunditur; qui tamen etiam ipse ab eadem anteriori parte cerebri ostenditur habere viam suam, quæ retrorsus per verticem atque cervicem ad medullam spinæ, de qua loquebamur paulo ante, deducitur, unde habet utique sensum in tangendo et facies, sicut totum corpus, exceptis sensibus videndi, audiendi, olfaciendi, gustandi, qui in sola facie prælocati sunt; ideo scriptum arbitror, quod « In faciem Deus sufflaverit homini flatum vitæ, cum factus est in animam » vivam. » Anterior quippe pars posteriori merito præponitur; quia et ista ducit, illa sequitur, et ab ista sensus, ab illa motus est, sicut consilium præcedit actionem.

CAPUT XVIII.

Tres ventriculi cerebri.

XXIV. Er quoniam corporalis motus, qui sensum sequitur, sine intervallis temporum nullus est, agere autem intervalla temporum spontaneo motu nisi per adiutorium memoriæ non valemus; ideo tres tanquam ventriculi ce-

rebrī demonstrantur: unus anterior ad faciem, a quo sensus omnīs; alter posterior ad cervicem, a quo motus omnīs; tertius inter utramque, in quo memoriā vigere demonstrant; ne cum sensum sequitur motus, non connectat homo quod faciendum est, si fuerit quod fecit oblitus. Hæc illi certis iudiciis probata esse dicunt, quando et ipsæ partes aliquo affectu morbo vel vitio, cum defecissent officia vel sentiendi, vel movendi membra, vel motus corporis reminiscendi, satis quid valerent singulæ declararunt, eisque adhibita curatio cui rei reparandæ profecerit exploratum est. Sed anima in istis tanquam in organis agit, nihil horum est ipsa; sed vivificat et regit omnia, et per hoc corpori consulit, et huic vitæ, in qua factus est homo in animam vivam.

CAPUT XIX.

Anime præstantia supra res corporeas.

XXV. UNDE ergo sit ipsa, id est, de qua velut materie Deus hunc flatum fecerit, quæ anima dicitur, dum quaeritur, nihil corporeum debet occurrere. Sicut enim Deus omnem creaturam, sic anima omnem corpoream creaturam aure dignitate præcellit. Per lucem tamen et aërem, quæ in ipso quoque mundo præcellentia sunt corpora, magisque habent faciendi præstantiam, quam patiendi corulentiam, sicut humor et terra, tanquam per ea quæ spiritui similiora sunt, corpus administrat. Nuntiat enim aliquid lux corporea: cui autem nuntiat, non hoc est quod illa: et hæc est anima cui nuntiat, non illa quæ nuntiat. Et cum afflictiones corporis mor-

lestē sentit, actionem suam, qua illi regendo adest, turbato ejus temperamento impediri offenditur, et hæc offensio dolor vocatur. Et aër qui nervis infusus est, parēt voluntati ut membra moveat, non autem ipse voluntas est. Et illa pars media motum membrorum nuntiat, ut memoria teneatur, non ipsa memoria est. Denique dum hæc ejus tanquam ministeria vitio quolibet sen perturbatione omni modo deficiunt, desistentibus nuntiis sentiendi et ministris movendi, tanquam non habens cur adsit, abscedit. Si autem non ita deficiunt, ut in morte assolet, turbatur ejus intentio, tanquam conantis redintegrare labentia nec valentis. Et in quibus rebus turbatur, inde cognoscitur, quæ pars ministeriorum in causa sit, ut si poterit, medicina succurrat.

CAPUT XX.

Aliud anima, aliud organa corporis.

XXVI. NAMQUE aliud esse ipsam, aliud hæc ejus corporalia ministeria, vel vasa, vel organa, vel si quid aptius dici possunt, hinc evidenter elucet, quod plerumque se vehemēti cogitationis intentione avertit ab omnibus, ut præ oculis patentibus recteque valentibus multa posita nesciat; et si major intentio est, dum ambulabat, repente subsistat, avertens utique imperandi nutum a ministerio motionis, qua pedes agebantur: si autem non tanta est cogitationis intentio, ut figat ambulāntem loco, sed tamen tanta est ut partem illam cerebri mediā nuntiantem corporis motus non vacet advertere, obliviscitur aliquando, et unde veniat, et quo eat, et transit imprudens vil-

lam quo tendebat, natura sui corporis sana, sed sua in aliud advocata. Quapropter istas corporei caeli corporeas quasdam particulas, id est, lucis et aëris, quae primae excipiunt nutus animae vivificantis, eo quod incorporeae naturae propinquiores sunt quam humor et terra, ut ad earum proximum ministerium tota moles administretur, utrum Deus de hoc circumfuso et superfuso caelo corpori viventis miscuerit, aut adjunxerit, an et ipsas de limo sicut carnem fecerit, non est ad rem pertinens questio. Omne quippe corpus in omne corpus mutari posse, credibile est: quodlibet autem corpus mutari posse in animam, credere absurdum est.

CAPUT XXI.

Anima neque ullo ex corpore, neque ullum corpus est.

XXVII. QUAMOBREM nec illud audiendum est, quod quidam putaverunt, quantum quoddam esse corpus¹, unde sit anima, quod nec terra, nec aqua sit, nec aër, nec ignis, sive iste turbulentiore atque terrenus, sive ille caelestis purus et lucidus; sed nescio quid aliud quod careat usitato nomine, sed tamen corpus sit. Si enim qui hoc sentiunt, hoc dicunt corpus quod et nos, id est, naturam quamlibet longitudine, latitudine, altitudine, spatium loci occupantem, neque hoc est anima, neque inde facta credenda est. Quidquid enim tale est, ut multa non dicam, in quacumque sui parte lineis dividi vel circumscribi potest: quod anima si pateretur, nullo modo nosse posset

¹ Cic. lib. 1, Tus. q. iv. 17. 172.

tales lineas, quae per longum secari non queunt, quales in corpore non posse inveniri nihilominus novit.

XXVIII. Nec ipsa sibi tale aliquid occurrit, cum se nescire non possit, etiam quando se ut cognoscat inquirat. Cum enim se quaerit, novit quod se quaerit; quod nosse non posset, si se non nosset. Neque enim aliunde se quaerit, quam a se ipsa. Cum ergo quaerentem se novit, se utique novit; et omne quod novit tota novit: cum itaque se quaerentem novit, tota se novit; ergo et totam se novit: neque enim aliquid aliud, sed se ipsam tota novit. Quid ergo adhuc se quaerit, si quaerentem se novit? Neque enim si nesciret, se posset quaerentem se scire se: sed hoc in presenti; quod autem de se quaerit, quid antea fuerit, vel quid futura sit quaerit. Desinat ergo nunc interim suspicari se esse corpus; quia si aliquid tale esset, talem se nosset, quae magis se novit quam caelum et terram, quae per sui corporis oculos novit.

XXIX. Omitto dicere, quia illud ejus, quod etiam pecora habere intelliguntur, vel caeli volatilia cum habitacula sua seu nidis repetunt, quo capiuntur imagines omnium rerum corporalium, nullo modo cuiquam corpori simile est; et utique hoc potius corpori simile esse deberet, ubi corporearum rerum similitudines continentur. At si hoc corpus non est, quia certum est eas similitudines corporum illic non solum memoriter detineri, verumetiam innumerabiles pro arbitrio figurari; quanto minus alia qualibet vi sua corpori esse anima similis potest?

XXX. Si autem corpus esse dicunt alia qualibet notione omne quod est, id est, omnem naturam atque substantiam, non quidem admittenda est ista locutio, ne non inveniamus quo modo loquentes, ea, quae corpora non sunt, a corporibus distinguamus: non tamen nimis est

de nomine laborandum. Nam et nos dicimus, quidquid anima est, non esse horum quatuor notissimorum elementorum, quæ manifesta sunt corpora; sed neque hoc esse quod Deus est. Quid sit autem, non dicitur melius quam anima vel spiritus vite. Ideo enim additur, vitæ, quia et iste aër plerumque dicitur spiritus. Quanquam et animam eundem aërem appellaverunt, ut jam non possit inveniri nomen, quo proprie distingatur ista natura, quæ nec corpus, nec Deus est, nec vita sine sensu, qualis potest credi in arboribus, nec vita sine rationali mente, qualis est in pecoribus; sed vita nunc minor quam Angelorum, et futura quod Angelorum, si ex præcepto sui creatoris hic vixerit.

XXXI. Unde sit autem, id est, de qua velut materia facta sit, vel de qua perfecta beataque natura defluerit, vel utrum omnino ex nihilo facta sit, etiamsi dubitatur, et quæritur; illud tamen minime dubitandum est, et si aliquid antea fuit, a Deo factum esse quod fuit, et eam nunc a Deo factam, ut anima viva sit: aut enim nihil fuit, aut hoc quod est non fuit. Sed illam partem, qua quærebamus quasi ejus materiem, unde facta sit, jam satis tractavimus.

CAPUT XXII.

An causalis ratio animæ fuerit condita in diebus

Geneseos.

XXXII. Nunc si omnino non fuit, quærendum est quomodo possit intelligi, quod causalis ejus ratio fuisse dicebatur in primis sex dierum operibus Dei, quando fecit

Deus hominem ad imaginem suam, quod nisi secundum animam non recte intelligitur. Verendum est autem, ne cum dicimus non ipsas tunc naturas atque substantias, quæ futuræ fuerant, Deum creasse, dum crearet omnia simul, sed earum futurarum causales quasdam rationes, putemur inania quædam dicere. Quæ sunt enim istæ causales rationes, secundum quas posset jam dici Deus fecisse hominem ad imaginem suam, cujus corpus nondum de limo finxerat, cui nondum animam afflando fecerat? Et corporis quidem humani etiam si fuit aliqua occulta ratio, qua futurum erat ut formaretur, erat et materies de qua formaretur, id est, terra, in qua videri potest illa ratio velut in semine latuisse: animæ autem faciendæ, id est, flatus faciendi, qui esset anima hominis, quæ ibi ratio causalis primitus condita est, cum diceret Deus: « Faciam hominem ad imaginem et similitudinem nostram¹, » (quod nisi secundum animam recte intelligi non potest,) si nulla erat natura ubi conderetur?

XXXIII. Si enim hæc ratio in Deo erat, non in creatura; nondum ergo erat condita: quomodo ergo dictum est: « Fecit Deus hominem ad imaginem Dei? » Si autem jam in creatura erat, hoc est, in iis quæ simul omnia creaverat Deus, in qua creatura erat? Utrum spiritali, an corporali? Si spiritali, agebat-ne aliquid in corporibus mundi, seu coelestibus, seu terrestribus: an in ea erat hæc vacans antequam homo in sua natura propria conderetur, sicut in ipso homine jam propriam ducente vitam latenter otioseque inest ratio generandi, quæ non operatur, nisi per concubitum atque conceptum? An et illa natura creaturæ spiritalis, in qua latenter erat hæc ratio, nihil agebat sui operis? Et ut quid creata erat? An ut contineret rationem futuræ animæ humanæ, vel futura-

¹ Gen. 1, 26.

rum animarum, tanquam in se ipsis esse non possent, sed in aliqua creatura propria vita jam vivente, sicut generandi ratio non potest esse nisi in aliquibus jam existentibus perfectisque naturis? Parens ergo animæ instituta est aliqua creatura spiritalis, in qua sit ratio futuræ animæ, quæ non inde existat, nisi cum eam Deus homini inspirandam facit. Neque enim et ex homine foetum vel seminis, vel ipsius jam prolis creat et format, nisi Deus, per Sapientiam attingentem ubique propter suam munditiām¹, ita ut nihil inquinatum in eam incurrat, « Dum » pertendit a fine usque ad finem fortiter, et disponit » omnia suaviter². » Sed nescio quemadmodum possit intelligi, ad hoc tantum creatam; nescio quam creaturam spiritalem, quæ in Dei conditionibus per illos sex dies factis non commemoraretur, cum Deus hominem sexto die fecisse dictus est, quem nondum in propria natura fecerat; sed adhuc ratione causali in illa creatura, quæ commemorata non est. Magis enim debuit ipsa commemorari, quæ sic consummata erat, ut non adhuc esset secundum suæ causæ præcedentem rationem faciendā.

CAPUT XXIII.

An illa causalis ratio animæ fuerit inserta in angelica natura.

XXXIV. AN forte in illius diei natura, quem primitus condidit, si spiritus intellectualis dies ille recte accipitur, hanc faciendæ animæ causalem rationem Deus inseruit, cum sexto die fecit hominem ad imaginem suam, causalem

¹ Sap. vii, 24 et 25. — ² Id. viii, 1. operibus Dei, quæ idcirco

scilicet rationemque præfigens, secundum quam cum post illos septem dies faceret, ut videlicet corporis ejus causalem rationem in natura terræ, animæ autem in natura illius diei creasse credatur? Sed quid aliud dicitur, cum hoc dicitur, nisi angelicum spiritum quasi parentem esse animæ humanæ, si sic in illo inest animæ humanæ creandæ præcondita ratio, sicut in homine futuræ prolis suæ? Ut corporum quidem humanorum parentes homines sint, animarum autem Angeli, creator vero et animarum et corporum Deus, sed corporum ex hominibus, animarum ex Angelis; aut prioris corporis ex terra, et prioris animæ ex angelica natura, ubi rationes eorum causales præfixerat, quando primitus fecit hominem in iis, quæ simul omnia creavit; deinceps vero jam homines ex hominibus, corpus ex corpore, animam ex anima. Durum est hoc, Angeli aut Angelorum filiam dicere esse animam: sed multo durius cæli corporei; quanto magis ergo maris et terræ? Multo minus igitur in aliqua corporali creatura, causalis animæ ratio præcondita est, cum faceret Deus hominem ad imaginem suam, antequam eum suo tempore de limo formatum flatu animaret, si absurde creditur animam causaliter in natura angelica condidisse.

CAPUT XXIV.

Anima an creata sit prius quam corpori inserta.

XXXV. ILLUD ergo videamus, utrum forsitan verum esse possit, quod certe humane opinionum tolerabilibus mihi videtur, Deum in illis primis operibus, quæ simul omnia creavit, animam etiam humanam creasse, quam suo tem-

pore membris ex limo formati corporis inspiraret, cuius corporis in illis simul conditis rebus rationem creasset causaliter, secundum quam fieret, cum faciendum esset corpus humanum. Nam neque illud quod dictum est: « Ad imaginem suam, » nisi in anima, neque illud quod dictum est, « Masculum et foeminam, » nisi in corpore recte intelligimus. Credatur ergo si nulla Scripturarum auctoritas seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, ut corporis quidem humani ratio causalis in elementis mundi, anima vero jam ipsa crearetur, sicut primitus conditus est dies, et creata lateret in operibus Dei, donec eam suo tempore sufflando, hoc est, inspirando, formato ex limo corpori insereret.

CAPUT XXV.

Anima si extra corpus existebat, an suo pte nutu ad corpus venerit.

XXXVI. SED hic rursus non spernenda oritur questio. Si enim jam facta erat anima, et latebat, ubi ei posset esse melius quam ibi? Quid ergo fuit cause, ut anima innocenter vivens insereretur vitæ hujus carnis, in qua peccando, ipsum qui eam creavit offenderet; unde eam merito sequeretur laboris ærumna damnationisque cruciatus? An illud dicendum est, quod ad corpus administrandum voluntate propria fuerit inclinata, in qua vita corporis, quoniam et juste et inique vivi potest, quod eligeret hoc haberet, vel præmium de justitia, vel de iniquitate supplicium, ut nec illi apostolicæ sententiæ sit contrarium, qua dicit, nondum natos nihil egisse boni seu mali? Illa quippe

¹ Rom. ix, 11.

inclinatio voluntatis ad corpus, nondum est actio vel justitiæ vel iniquitatis, de qua ratio reddenda est in iudicio Dei, recepturo unoquoque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum¹. Cur ergo non jam et illud credatur, quod Dei nutu ad corpus venerit; ubi si vellet secundum præceptum ejus agere, mercedem acciperet vitæ æternæ, atque Angelorum societatis: si autem contemneret, penas justissimas lueret, sive laboris diuturni, sive ignis æterni? An quia hoc ipsum, Deo volenti, obtemperasse, jam utique actio bona est, et erit contrarium nondum natos nihil egisse vel boni vel mali?

CAPUT XXVI.

Anima si proprio nutu corpori inserta, non fuit præscia futuri. — Liberum arbitrium.

XXXVII. QUÆ si ita sunt, fatebimur etiam non in eo rerum genere animam primitus creatam, ut esset præscia futuri operis sui, vel justî, vel iniqui. Nimis quippe incredibile est, eam potuisse propria voluntate inclinari ad corporis vitam, si se ita in quibusdam peccaturam præsciret, ut juste supplicio perpetuo puniretur. Juste sane Creator laudatur in omnibus quæ fecit omnia bona valde. Neque enim ex iis tantum laudandus est, quibus præscientiam dedit; cum recte laudetur etiam quia pecora creavit, quibus est natura humana prestantior etiam in ipsis peccantibus. Natura quippe hominis ex Deo est, non iniquitas, qua se ipse involvit male utendo libero arbitrio: quod tamen si non haberet, in natura rerum minus ex-

¹ 2 Cor. v, 10.

celleret. Cogitandus quippe est homo iuste vivens etiam non prescius futurorum, et ibi videndum est, excellentia voluntatis bonæ quam non impediatur ad recte vivendum et Deo placendum, quod ignarus futuri vivit ex fide. Huiusmodi ergo creaturam quisquis esse nolle in rebus, contradicit Dei bonitati. Quisquis autem penas eam non vult luere pro peccatis, inimicus est æquitati.

CAPUT XXVII.

Animam naturali appetitu ferri in corpus.

XXXVIII. SED si ad hoc fit anima, ut mittatur in corpus, queri potest utrum si noluerit, compellatur. Sed melius creditur hoc naturaliter velle, id est, in ea natura creari ut velit, sicut naturale nobis est velle vivere: male autem vivere jam non est natura, sed perversæ voluntatis, quam iuste poena consequitur.

XXXIX. Frustra ergo jam queritur, ex qua veluti materie facta sit anima, si recte intelligi potest in primis illis operibus facta, cum factus est dies. Sicut enim illa quæ non erant, facta sunt, sic et hæc inter illa. Quod si et materies aliqua formabilis fuit, et corporalis et spiritalis, non tamen et ipsa instituta nisi a Deo, ex quo sunt omnia, quæ quidem formationem suam non tempore, sed origine præcederet, sicut vox cantum; quid nisi de materia spiritali facta anima congruentius creditur?

CAPUT XXVIII.

Difficultates, cum dicitur animam Ade non prius creatam quam ejus corpori inspiratam fuisse.

XI. Si autem aliquis non vult eam existimare factam, nisi cum jam formato corpori est inspirata, videat quid respondeat, cum queritur unde facta sit. Aut enim ex nihilo dicturus est Deum aliquid fecisse, vel facere post illam consummationem operum suorum; et debet intueri quomodo explicet sexto die factum hominem ad imaginem Dei, (quod nisi secundum animam recte intelligi non potest,) id est, in qua natura causalis ratio facta fuerit ejus rei, quæ nondum fuit: aut non de nihilo, sed aliquo jam existente factam dicit animam; et laborabit inquirendo, quænam illa natura sit, an corporalis, an spiritalis, secundum eas questiones quas superius versavimus; manente illa quoque molestia, ut adhuc queratur in qua substantia creaturarum in sex diebus primitus conditarum, causalem illam rationem fecerit animæ, quam nondum de nihilo, vel de aliquo fecerat.

XII. Quam si eo modo devitare voluerit, ut dicat, sexto die etiam de limo factum esse hominem, sed hoc recapitulando postea commemoratum; videat de muliere quid dicat, quia « masculum et feminam, » dixit, « fecit » eos; et benedixit eos. » Quod si et ipsam eo die factam esse de viri osse responderit, attendat quomodo asserat sexto die facta volatilia, quæ adducta sunt ad Adam, cum Scriptura omne genus volatilium quinto die creatum ex aquis insinuet: item sexto die ligna etiam quæ in paradiso

plantata sunt, cum eadem Scriptura hoc creature genus tertio dici tribuerit. Ipsa etiam verba consideret quid sit. « Eiecit adhuc de terra omne lignum pulchrum ad aspectum et bonum ad escam » : tanquam illa quæ tertio die terra eiecerat, non erant pulchra ad aspectum, et bona ad escam, cum in his essent operibus, quæ fecit Deus omnia bona valde. Quid sit etiam : « Finxit Deus adhuc » de terra omnes bestias agri, et omnia volatilia cœli : » tanquam illa non fuerint omnia, quæ primo producta erant, vel potius nulla ante producta erant. Neque enim dictum est : « Et finxit Deus adhuc de terra » cæteras bestias agri, et cætera volatilia cœli, quasi quæ minus vel terra sexto, vel aqua quinto die produxerit; sed « Omnes » bestias, inquit, et omnia volatilia. » Necnon et illud cogitet, quemadmodum Deus et sex diebus fecerit omnia, primo ipsum diem, secundo firmamentum, tertio speciem maris et terræ, atque ex terra herbam et ligna, quarto luminaria et sidera, quinto aquarum animalia, sexto terræ, et postea dicatur : « Cum factus est dies, fecit Deus » cœlum et terram, et omne viride agri : » quando quidem cum factus est dies, non fecit nisi ipsum diem. Quomodo etiam omne viride agri fecerit antequam esset super terram, et fennum omne antequam exoriretur. Tunc enim factum cum exortum est, non antequam exoriretur, quis non diceret, nisi Scripturæ verba revocarent? Meminerit etiam scriptum esse : « Qui vivit in æternum, creavit » omnia simul¹; » et videat quemadmodum simul creata dici possint, quorum creatio spatiis temporalibus distat, non horarum tantum, sed etiam dierum. Curet quoque ostendere quomodo utrumque sit verum, quod contrarium videri potest, et Deum in die septimo ab omnibus operibus suis requiesisse², quod Genesios liber dicit, et

¹ Eccli. xviii. 1. — ² Gen. ii. 2.

usque nunc eum operari¹, quod Dominus dicit. Respiciat etiam quæ dicta sunt consummata, quomodo eadem dicta sint inchoata.

XLII. His enim omnibus divinæ Scripturæ testimonis, quam esse veracem nemo dubitat nisi infidelis aut impius, ad illam sententiam ducti sumus, ut diceremus Deum ab exordio sæculi primum simul omnia creavisse, quædam conditis jam ipsis naturis, quædam præconditis causis, sicut non solum præsentia, verumetiam futura fecit Omnipotens, et ab eis factis requievit, ut eorum deinceps administratione atque regimine crearet etiam ordines temporum et temporalium : qui et consummaverat ea propter omnium generum terminationem, et inchoaverat propter seculorum propagationem, ut propter consummata requiesceret, et propter inchoata usque nunc operetur. Sed si possunt hæc melius intelligi, non solum non resisto, verumetiam faveo.

XLIII. Nunc tamen de anima, quam Deus inspiravit homini, sufflando in ejus faciem, nihil confirmo, nisi quia ex Deo sic est, ut non sit substantia Dei; et sit incorporea, id est, non sit corpus, sed spiritus, non de substantia Dei genitus, nec de substantia Dei procedens, sed factus a Deo; nec ita factus ut in ejus naturam natura ulla corporis vel irrationalis animæ verteretur, ac per hoc de nihilo : et quod sit immortalis secundum quemdam vitæ modum, quem nullo modo potest amittere; secundum quamdam vero mutabilitatem, qua potest vel deterior vel melior fieri, non immerito etiam mortalis possit intelligi; quoniam veram immortalitatem solus ille habet, de quo proprie dictum est : « Qui solus habet immortalitatem »². Cætera quæ in hoc libro disceptando locutus sum, ad hoc valeant legenti, ut aut noverit quemadmodum sine afirmandi temeritate querenda sint, quæ non

¹ Joan. v. 17. — ² 1 Tim. vi. 16.

aperte Scriptura loquitur : aut si ei querendi modus iste non placet, quemadmodum ipse quaesiverim sciat, ut si me potest docere non abnuat, si autem non potest, a quo ambo discamus necum requirit.

LIBER VIII.

DE EO QUOS LEGITUR IN CAPITE II, S. GENESIOS : « ET PLANTAVIT DEUS PARADISUM IN EDEN, ETC. » ESQUE AD ILLUD : « DE LIGNO AUTEM COGNOSCENDI BONUM ET MALUM NON MANUCABITIS DE ILLO, ETC. »

CAPUT I.

Paradisus in Eden plantatus et proprie et figurate accipiendus.

I. « Et plantavit Deus paradisum in Eden ad Orientem, » et posuit ibi hominem, quem finxit ¹. » Non ignoro de paradiso multos multa dixisse, tres tamen de hac re quasi generales sunt sententiae. Una eorum, qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi volunt. Alia eorum, qui spiritaliter tantum. Tertia eorum, qui utroque modo paradisum accipiunt, alias corporaliter, alias autem spiritaliter. Breviter ergo ut dicam, tertiam mihi fateor placere sententiam. Secundum hanc suscepi nunc loqui de paradiso, quod Dominus donare dignabitur, ut homo factus e limo, quod utique corpus humanum est in paradiso corporali collocatus intelligatur ; ut quemadmodum ipse Adam, etsi aliquid aliud significat secundum id quod eum formam futuri dixit esse Apostolus ², homo tamen in natura propria expressus accipitur, qui vixit certo numero annorum, et propagata numerosa prole mortuus

¹ Gen. ii, 8. — ² Rom. v, 14.